

Mariana S. Țăranu*

PRIMUL VAL DE DEPORTARE A BASARABENILOR (IUNIE 1941)

Deportările au constituit una din formele represiunii politice puse în practică de autoritățile sovietice în teritoriile ocupate. Actualitatea și importanța acestui subiect derivă din necesitatea condamnării regimului sovietic totalitar ce s-a remarcat prin teroare și genocid – atrocități la care au fost supuși milioane de oameni nevinovați, astăzi considerați victime ale regimului comunist.

Principalul scop al acestei acțiuni de proporții îl constituia înlăturarea fizică a elementelor ostile autorităților sovietice și a celor bănuți de neloialitate, care într-un eventual război ar fi putut lupta împotriva URSS. Acțiuni de înlăturare a acestora au fost desfășurate concomitent în toate teritoriile anexate la URSS, ca o consecință a Protocolului adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov, semnat la 23 august 1939: țările Baltice, Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța.

În istoriografia sovietică subiectul ce vizează deportările din vara anului 1941 erau reflectate de pe poziții de clasă, preamărindu-se rolul Partidului Comunist. Analiza lucrărilor apărute prin prisma mentalității timpului denotă că acestea aveau un caracter strict propagandistic.

Restructurarea gorbaciovistă, democratizarea societății, proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova au facilitat accesul cercetătorilor la multiple documente desecretizate, care au permis apariția unor lucrări bazate pe un material științific solid. Contribuții valoroase la studierea deportărilor constituie culegerile de materiale și documente elaborate de istoricul Valeriu Pasat¹, apărute atât în limba română, cât și în limba rusă, lucrări ce ne permit să ne creăm un tablou de ansamblu referitor la politicile autorităților sovietice și la prioritățile ce le aveau acestea atât față de categoriile respective de cetățeni, cât și față de averile lor.

O contribuție esențială la abordarea tematicii deportărilor, inclusiv a celor din anul 1941, a avut istoricul Elena Postică, care în baza unor documente, depozitate în Arhiva Ministerului Securității Naționale a Republicii Moldova, a întocmit listele persoanelor represate, victime ale regimului comunist de ocupație, inclusiv, a familiilor deportate, arătând și locul lor de deportare².

* **Mariana S. Țăranu**, doctor în istorie, vicedirector, Academia de Transporturi, Informatică și Comunicații.

¹ Valeriu Pasat, *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940-1950*, Moskva, ROSSPEN, 2006; Idem, *Trudnie stranitsi istorii Moldovî, 1940-1950-e gg.*, Moskva, Terra, 1994.

² *Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist*, Coordonare și redactare științifică Elena Postică, Vol. I, Chișinău, Știința, 1999; Vol. II, Chișinău, Știința, 2001.; Vol. III, Chișinău, Știința, 2003, Vol. IV, Chișinău, Știința, 2005.

Tânăra cercetătoare Viorica Olaru-Cemârtan pe paginile recente sale lucrări intitulate „Deportările din Basarabia 1940-1941, 1944-1956”³, dar și în alte studii semnate în diferite perioade de timp⁴, se referă în mod special la primul val de deportări din Basarabia. Autoarea acordă un spațiu vast contextului intern al deportărilor, arestărilor premergătoare deportărilor propriu-zise, evenimentelor din noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 și consecințelor acestora. De asemenea, autoarea reușește să pună în circuitul științific un număr mare de documente ce s-au păstrat în familiile celor deportați din Basarabia.

Un aport semnificativ la studierea tematicii vizate îl are istoricul Anatol Petrencu, care prin studiile sale demască asasinatetele în masă, devastările și presiunile din perioada ocupației sovietice⁵.

În lucrările sale cercetătoarea Elena Șișcanu se referă inclusiv la subiectul ce vizează deportările masive de populație din RSSM. Autoarea analizează un șir de documente, prezintă cifre concludente ce țin de fenomenul deportării în general și în special de cel al deportărilor din anul 1941⁶.

Idei originale la acest subiect conțin memoriile Eufrosinei Kersnovski⁷, ale lui Nicolae Costenco⁸ și ale altor supraviețuitori ai deportărilor.

În studiul de față ne-am propus să prezentăm tabloul multiaspectual al deportărilor din luna iunie 1941, să elucidăm modalitatea de organizare și desfășurare a acestora, începând din primele zile de ocupație până în momentul deportărilor din vara anului 1941, să descriem modalitățile de atragere a reprezentanților autorităților locale în acțiunea de organizare a deportărilor și reacțiile acestora. De asemenea, în studiu ne-am referit la acțiunile organelor locale sovietice și de partid în ajunul și pe parcursul zilelor de 12-13 iunie 1941. Pe baza documentelor timpului și memoriilor supraviețuitorilor, am reconstituit modalitatea de separare a capilor familiei de ceilalți membri ai acesteia, vârsta celor deportați, dar și a celor duși la munci forțate în GULAG.

La elaborarea studiului de față ne-am bazat pe un set de documente inedite, depozitate în ANRM și AOSPRM, precum și pe unele mărturii ale supraviețuitorilor, care au întregit tabloul.

³ Viorica Olaru-Cemârtan, *Deportările din Basarabia 1940-1941, 1944-1956*, Chișinău, Pontos, 2013.

⁴ Idem, *Deportarea masivă a populației din RSSM din 12 spre 13 iunie 1941*, în *Destin românesc*, Revistă de istorie și cultură, 2006, nr. 3-4, p. 62-102.

⁵ Anatol Petrencu, *Basarabia în timpul celui de al Doilea Război Mondial (1939-1945)*, Chișinău, Prut Internațional, 2006, Idem, *Deportarea populației românești din Basarabia și alte crime ale autorităților sovietice săvârșite în iunie-iulie 1941*, în *În serviciul Zeiței Clio*, Chișinău, 2001, Tipografia Centrală, p. 147-151.

⁶ Elena Șișcanu, *Basarabia sub regimul bolșevic, 1940-1952*, București, Semne, 1998, Idem, *Aspecte ale procesului de deznaționalizare a Basarabiei (1940-1950)* în *Destin românesc*, 1994, nr. 4.

⁷ Eufrosinia Kersnovskii, *Skoliko stoit celovek*, Moskva, ROSSPEN, 2006, Idem, *28 iunie ”Și te-am dorit eu - basarabeanul?”* în *Columna*, 1990, nr. 6.

⁸ Nicolae Costenco, *Povestea vulturului. Memorii*, Vol.I, Chișinău, ARC, 1998.

Pregătirea operației de strămutare în masă a elementelor declarate ostile Puterii sovietice s-a început din primele zile de ocupație a Basarabiei. La începutul lunii noiembrie 1940, sub girul *strict secret*, Iosif Mordoveț⁹, comisarul adjunct al Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne al RSSM, expediază repetat o telegramă poștală tuturor șefilor secțiilor județene și raionale ale NKVD, document prin care solicită „de a lua la evidență toate elementele antisovietice”¹⁰. În categoria elementelor antisovietice erau incluși țărani înstăriți, fabricanții, funcționarii de stat, foștii polițiști și jandarmi, comercianți, agenți ai Siguranței, militarii *albgardiști*, membrii partidelor politice românești, femeile de purtări ușoare.

Conform telegramei, acestor categorii urmau să li se întocmească dosare în regim de urgență. În dependență de categoria în care era plasată persoana învinuită, dosarul urma să aibă anumite componente obligatorii: țărani înstăriți catalogați „moșieri sau chiaburi” – certificate de la sovietul sătesc; pentru foștii fabricanți, comercianți – certificate de la direcțiile financiare sau procesele verbale ale interogatoriilor martorilor; pentru foștii funcționari de stat de rang înalt, polițiști și jandarmi – certificate eliberate de sovietele orășenești sau sovietele sătești, de asemenea, se recomanda să se facă copii pe baza materialelor ce se păstrează în arhivă; pentru foștii agenți ai Siguranței – copii din dosarul de arhivă; pentru *albgardiști* – dosarele interogatoriilor martorilor; pentru membrii partidelor politice din perioada românească urma să se realizeze documentare proprie pentru femeile de purtări ușoare – procesele verbale ale martorilor care confirmă că acestea practicau prostituția și la momentul dat (**Anexa nr. 1**). Acest volum de muncă urma să fie executat de un număr mare de persoane venite din afara Basarabiei, verificate de regim, dar și de băștinași, simpatizanți ai puterii sovietice, dornici de afirmare și care cunoșteau situația familiilor învinuite.

La scurt timp, Comisarul Poporului al Securității de Stat din RSSM, maiorul N.Sazikin, de asemenea, sub girul *strict secret*, semnează o *Instrucțiune* adresată tuturor lucrătorilor NKGB din raioane în care sunt înaintate cerințele față de întocmirea dosarelor persoanelor suspectate de neloialitate, numite „elemente antisovietice”¹¹. Conform respectivei *Instrucțiuni*, pentru instrumentarea dosarului era necesar de anchetat trei-patru martori, iar în cazul în care dosarul conținea informații despre membrii partidelor ce au activat în perioada românească urmau să fie anchetați foștii membri de partid; „după posibilitate de adunat cât mai multe documente care confirmă activitatea antisovietică din trecut și prezent”; un rol important îl aveau certificatele eliberate de sovietul sătesc, de

⁹ Iosif Mordoveț în perioada 7 august 1940 – martie 1941 a fost în funcția de comisar adjunct al Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne, mai apoi din martie – 25 iulie 1941 deține funcția de comisar adjunct al Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului al RSSM.

¹⁰ ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 1-2.

¹¹ *Ibidem*, f. 14-15.

comitetele executive orășenești și raionale, care confirmau apartenența și poziția socială a persoanelor respective, naționalizarea gospodăriilor, proprietăților, caselor, magazinelor etc.; de asemenea, trebuiau anexate materialele agenților care caracterizau persoanele vizate, pentru persoanele care se aflau la întreținere, urmau să se prezinte certificate referitoare la componența familiei și în mod obligatoriu adresa exactă (**Anexa nr. 2**). Respectiva *Instrucțiune* este un argument în plus care confirmă asupra căreia categorii de locuitori și-a direcționat atenția mașinăria terorii sovietice, mai mult, este de remarcat meticulozitatea cu care s-a pregătit operația de deportare a persoanelor care nu se încadrau în clișeele omului sovietic¹².

La începutul lunii iunie, cu doar câteva zile înaintea deportărilor, comisarul Poporului al Securității de Stat – maiorul Sazîkin, emite o nouă instrucțiune „Instrucțiune cu privire la ordinea efectuării operațiunii de deportare a unui șir de categorii de locuitori ai RSSM”. Aceasta includea informații detaliate referitoare la modalitățile de organizare și de acțiune a „grupelor operative” în diferite situații.

În baza acesteia, înainte de a intra în casa familiilor ce urmau a fi deportate, „grupul operativ” urma să stabilească adresa exactă a locuinței pentru a evita orice zgomot de prisos. Membri ai familiei deportatului erau considerați: soția, copiii, părinții, frații, surorile, în cazul în care locuiesc împreună cu familia și se află la întreținerea capului familiei, care era arestat. Aceeași *Instrucțiune* mai prevedea că familia deportată are dreptul să ia la locul deportării bunuri ce nu depășesc 100 kg. Fiecărei familii urma să i se permită să ia: îmbrăcăminte, lenjerie de corp, încălțăminte, lenjerie de pat, veselă, linguri, furculițe, cuțite, vase de bucătărie, provizii pentru o lună, bani, obiecte de valoare, o ladă, ceea ce în realitate nu s-a respectat.

Merită atenție și un alt detaliu al *Instrucțiunii*, conform căruia pentru fiecare familie deportată urmau să fie întocmite două dosare: unul pentru capul familiei, ce includea o notă informativă, chestionarul anchetei, deopotrivă cu materialele compromițătoare; altul pentru ceilalți membri ai familiei, la care se anexa copia notei informative din dosarul capului familiei¹³.

Persoanele care din anumite considerente nu au fost arestate în noaptea de 12 spre 13 iunie, urmau să fie deportate la prima ocazie (Anexa nr. 3).

¹² Persoanele împuternicite de întocmirea listelor și/sau de verificarea listelor deja întocmite și-au luat această activitate în serios. În unele cazuri varianta inițială a listelor a fost completată cu diferite documente doveditoare, au fost și cazuri când din varianta inițială a listelor unele familii au fost excluse. Spre exemplu, conform primei variante a listelor, din satul Pelinia urmau a fi deportate familiile lui Ion Malai, Anastasia Susan (n. 1850), Maria Deli, Elena Stavrova, Electra Lecața, însă în noaptea de 12 spre 13 iunie au luat calea Siberiei doar trei familii: familia Anastasiei Susan, Mariei Deli și familia lui Constantin Rapeșcu (*Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist*. Coordonare și redacție științifică E. Postică, Chișinău, Știința, 1999, vol. 1, p. 294).

¹³ Mai detaliat vezi: ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 4-12.

În noile teritorii ocupate autoritățile sovietice constituiau structuri speciale cu scopul de a fi consolidate pozițiile organelor unionale. Astfel, prin hotărârea CC al PC(b) din fosta Uniune din 7 mai 1941, în funcția de împuternicit al CC al PC(b) al URSS și al CCP al URSS pentru RSSM a fost numit S. Goglidze. În luna mai 1941 însuși Goglidze i-a expedit lui I. Stalin¹⁴ un raport în care atenționează precum că în Basarabia „cu sprijinul activ al serviciilor de informații românești rămășițele diferitor partide și organizații și-au intensificat activitatea revoluționară. Drept bază pentru activitatea lor contrarevoluționară servesc: activul diferitor partide burghize, foștii moșieri, ofițerii armatei albe, marii proprietari de case, negustorii și tot felul de elemente antisovietice... Luând în considerație, că serviciile de informații române au desfășurat o intensă activitate contrarevoluționară de spionaj și în munca lor se bazează pe elementele contrarevoluționare, rog CC al PC(b) din toată Uniunea să-i permită Comisarului Poporului al Securității de Stat a Moldovei să efectueze deportarea în alte regiuni ale URSS a 5000 de persoane, împreună cu membrii familiilor lor, din următorul contingent: activul partidelor politice românești, moșieri, polițiști și jandarmi, ofițeri ai armatei albe, ofițeri ai armatei țariste care desfășoară activitate antisovietică, ofițeri ai armatei române care desfășoară activitate antisovietică, mari comercianți, mari proprietari de case, primari”¹⁵.

Drept temei juridic pentru deportările din luna iunie 1941 din teritoriile ocupate de sovietici în vara anului 1940 era hotărârea CCP al URSS, din 2 martie nr. 289-127 ss, cu privire la deportarea „elementelor neloiale”, hotărârea CC al PC(b) din toată Uniunea și al CCP al URSS din 14 iunie nr. 1299-526 ss, deopotrivă și lui L. Beria¹⁶, din 14 iunie 1941, emis în conformitate cu instrucțiunea Guvernului. De asemenea, temei legal mai era „Regulamentul cu privire la modul de aplicare a surghiunului cu strămutare pentru unele categorii de infractori” aprobat de Beria la 29 mai 1941¹⁷.

Conform „Planului acțiunilor NKVD de etapizare, stabilire și angajare a contingentelor speciale din Lituania, Letonia, Estonia și RSSM”, vizat la 14 iunie 1941 de Beria, acestea urmau a fi deportate: din Lituania – în RASS Komi, din Letonia – în regiunea Krasnoiarsk, din Estonia - în regiunea Altai și Kazahstanul de Sud, din RSSM – în ținutul Aktiubinsk, Karaganda și Kzîl-Orda din Kazahstan, în regiunea Novosibirsk și Omsk.

5000 de bărbați urmau a fi trimiși în Kozelișciansk și 3000 – în cel din Putivilsk. Membrii familiei acestora, aproximativ 33000, urmau să fie deportați

¹⁴ În perioada 3 aprilie 1922 – 5 martie 1953 I. Stalin a deținut funcția de secretar-general al CC al PC(b) din toată Uniunea, iar între 6 mai 1941 – 5 martie 1953 și pe cea de președinte al Sovietului Comisarilor Poporului al URSS.

¹⁵ Valeriu Pasat, *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940-1950*, Moskva, ROSSPEN, 2006, p. 108-110.

¹⁶ În martie 1941, Lavrenti Beria devine vicepreședinte al Guvernului sovietic.

¹⁷ Valeriu Pasat, *op. cit.*, p. 111-113.

în Kazahstan și Siberia de vest: în Kazahstanul de est, Aktiubinsk, Karaganda – 11000, în regiunea Novosibirsk – 10000 și în Kustanaisk, Kzîl-Orda și Omsk – aproximativ 6000 de persoane. Regiunea Kirov era o locație de rezervă¹⁸.

Operațiunea deportărilor din teritoriile românești de la Est Prut a fost fixată pentru data de 12 spre 13 iunie 1941, în noaptea de joi spre vineri, după Duminica Mare¹⁹. Pentru a asigura reușita operației, pe parcursul săptămânii în curs, reprezentanții sovietelor sătești și orășenești au confiscat de la populație aparatele de radio, aceștia rămânând cu difuzoarele ce recepționau doar postul de radio Moscova și în anumite ore emisiuni pregătite și difuzate de la Chișinău. Conform memoriilor Eufrosinei Kersnovski, în noaptea de 11 spre 12 iunie un post de radio din Bulgaria „a transmis o știre stranie: autoritățile sovietice pregătesc în Basarabia acțiuni de masă”²⁰, la moment prea puțini din cei care au audiat-o i-au acordat importanță.

Deși mersul pregătirii deportărilor se ținea în secret, populației îi trezea suspiciuni numărul mare de căruțe și mașini, care erau aduse prin localități cu câteva zile înainte de data de 12 iunie. Conform mărturiilor aceleiași E. Kersnovski, „bătea la ochi faptul că în oraș au fost aduse din satele din împrejurimi căruțe cu cai, cu furaje pentru cai și mâncare pentru căruțași pe trei zile. Prin toate curțile stăteau căruțe, caii se sprijineau când pe un picior, când pe altul și umblau nedumeriți oamenii în sumane cu biciuște în mână și torbele cu pâine. Totul era neclar și trezea îngrijorare”²¹.

La 12 iunie, la ora 12.00, în regim de urgență, au fost convocate ședințe extraordinare, închise ale organizațiilor raionale și orășenești ale PC(b)M, la care s-a adus la cunoștința celor prezenți „desfășurarea operației și aprobarea planului de acțiuni al activului de partid și comsomolist în timpul operației de înlăturare a elementelor periculoase din raion”²². Conform acestora, toate persoanele implicate în organizarea deportărilor urmau să se prezinte la sovietele sătești sau orășenești la ora 20.00, de asemenea, și transportul destinat transportării celor deportați urma să fie adus la sovietele sătești sau orășenești la ora 20.00. Mai mult, președinții organizațiilor primare al PC(b)M, împreună cu conducătorii gospodăriilor agricole din localități, urmau să fie prezenți în noaptea de 12 spre 13 iunie (Anexa nr. 4), constituind „grupul de rezervă”. Aceștia aveau misiunea să intervină în cazul în care apăreau unele confuzii legate de identitatea celor ce urmau a fi deportați sau pentru a preciza diferite momente.

Tot atunci cei prezenți au făcut cunoștință cu „Planul repartizării activului de partid și comsomolist în timpul desfășurării operației de ridicare a elemente-

¹⁸ Valeriu Pasat, *Trudnie stranitsi istorii Moldovî, 1940-1950-e gg.*, Moskva, Terra, 1994, p. 159; Polian Pavel, *Ne po svoei vole*, Moskva, 2001, p. 100.

¹⁹ Anița Nandriș-Cudlea, *20 de ani de Siberia. Amintiri din viață*, București, Humanitas, 2012, p. 80.

²⁰ E. A. Kersnovskii, *Skoliko stoit celovek*, Moskva, ROSSPEN, 2006, p. 122.

²¹ Idem, *28 iunie „Și te-am dorit eu - basarabeanul?”* în *Columna*, 1990, nr. 6, p. 84.

²² AOSPRM, F. 233, inv. 1, dos. 27, f. 1.

lor dușmănoase”. Expediat sub girul *strict secret*, după ce se făcea cunoștință cu conținutul lui, acesta trebuia să fie restituit CR al PC(b)M²³. Planul prevedea cine dintre comsomoliști sau comuniști vor face parte din „grupul operativ” responsabil cu arestarea familiilor ce urmau a fi deportate (**Anexa nr. 5**). De regulă, aceștia nu erau originari din Basarabia, ci erau veniți fie din regiunea transnistreană, fie din RSS Ucraineană sau din RSFSR.

Famiiliile incluse în lista de deportare urmau a fi arestate după miezul nopții. Pentru îndeplinirea operațiunii au fost antrenați colaboratori activi ai NKGB, comandanți, activiști politici, ostași, care formau „grupuri operative”. În zonele de frontieră un „grup operativ” consta din un colaborator al NKGB, care automat era șeful grupului, un colaborator al NKVD, un reprezentant al PC(b)M și un militar²⁴. În celelalte cazuri un „grup operativ”, de regulă, era compus din trei persoane. În fruntea acestuia erau numiți activiști ai NKGB sau NKVD²⁵. Persoanele incluse în „grupurile operative” s-au văzut pentru prima dată în noaptea deportărilor. Pentru a găsi rapid casele familiilor incluse în listele pentru deportați, „grupurile operative” erau însoțite de un activist comunist din localitate, dar care nu figura în nici un act oficial.

În noaptea deportărilor, fiecare „grup operativ” urma să aresteze în mediu câte două familii și doar în unele cazuri îi reveneau câte trei familii. Spre exemplu, în satele din raionul Susleni au activat 16 „grupuri operative”. Pe parcursul nopții acestea au arestat 31 familii.

După arestare, familiile urmau să fie urcate în căruțe și duse la sovietul sătesc, unde erau aduse toate familiile. De aici, în cazul în care localitățile erau departe de stația de cale ferată, până a se lumina de zi, aceștia trebuiau să fie duși la stațiile intermediare de cale ferată, după care la stația mărfuri și ulterior la stația din Chișinău. Dacă localitățile erau amplasate aproape de stația mărfuri, familiile erau urcate direct în vagoane și aduse la stația din Chișinău.

Operația de deportare a demarat concomitent în toate localitățile Basarabiei. În dimineața zilei de vineri, 13 iunie, începând cu ora 2 noaptea, „grupurile operative” au început operația de arestare a familiilor suspectate de neloialitate puterii sovietice, numite în documentele timpului „elemente periculoase”. De regulă, toate familiile erau acasă, deoarece plouase trei zile la rând și lumea nu putea să iasă în câmp.

Aceste familii au fost trezite în toiul nopții și anunțate să se pregătească de drum. Dar nu li s-a spus unde vor fi duși și nici că vor fi deportați. În noaptea deportării, niciunei familii nu i s-a prezentat vreun document oficial cu acuzații sau vreo altă bază juridică pentru a fi arestată.

În pofida faptului că familiile puteau să ia cu sine până la 100 kg de produse, îmbrăcăminte, alte bunuri, acest lucru nu s-a respectat, frecvente erau cazurile

²³ *Ibidem*, f. 2-3.

²⁴ ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 28.

²⁵ *Ibidem*, f. 4.

când oamenii erau urcați în căruțe doar cu hainele ce le aveau pe ei. Unii, din cauza șocului și a spaimei, luau cu sine lucruri inutile. Unele familii reușeau să ia la drum merinde pentru o anumită perioadă de timp²⁶.

Famiiliile arestate au fost duse la sovietul sătesc sau orășenesc, de acolo, în zorii zilei, în camioanele pregătite din timp, au fost transportate la stațiile intermediare de tren. Reușita organizării transportării deportaților spre stațiile intermediare a trenului era asigurată de un număr mare de colaboratori ai NKVD. Spre exemplu, în județul Chișinău au fost mobilizați 131, respectiv: în raionul Leova - 19, Nisporeni - 18, Lăpușna - 14, Vadul lui Vodă - 13, Kotovsk²⁷ - 16, Strășeni - 15, Chișinău - 20²⁸. Ulterior, suplimentar, în același județ, au mai fost antrenate 697 persoane, respectiv, pentru raionul Leova - 85, Nisporeni - 87, Călărași - 77, Vadul lui Vodă - 47, Kotovsk - 68, Strășeni - 150 și Chișinău - 76²⁹.

Atragem atenție și la numărul de camioane puse la dispoziția organizatorilor deportărilor. Spre exemplu, în județul Chișinău au fost repartizate 89 camioane, inclusiv: 13 - pentru raionul Nisporeni, 18 - pentru raionul Leova, 19 - pentru raionul Lăpușna, 10 - pentru raionul Vadul lui Vodă, 12 - pentru raionul Kotovsk, 17 - pentru raionul Chișinău, 0³⁰ - pentru raionul Strășeni³¹.

În dimineața zilei de 13 iunie, în unele cazuri și până la amiază, pe măsură ce soseau camioanele cu familiile arestaților, după verificarea listelor, garniturile de tren se deplasau spre stația marfară. Astfel, în județul Chișinău fiecare raion avea repartizată o stație intermediară, de unde toate garniturile plecau spre stația marfară. Prezentăm mai jos stațiile intermediare, numărul de vagoane și stația marfară pentru județul Chișinău³².

Nr. d/o	Denumirea raionului	Stația intermediară	Numărul de vagoane	Stația marfară
1.	Leova	Iargara	15	Basarabeasca
2.	Călărași	Călărași	8	Răvaca
3.	Lăpușna	Răvaca	15	Bender
4.	Budești	Mereni	7	Bender
5.	Nisporeni	Bucovăț	14	Răvaca
6.	Cotovsc	Răvaca	11	Răvaca

²⁶ Ulterior, în timpul deportărilor din 1949, bazându-se pe cele întâmplate în iunie 1941, în noaptea deportării oamenii luau cu ei cât mai multe produse alimentare și haine călduroase.

²⁷ Localitatea Hânțești a fost redenumită în Kotovsk.

²⁸ ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 27.

²⁹ *Ibidem*, f. 28.

³⁰ Dat fiind faptul că prin raionul Strășeni trece calea ferată, deportații au fost aduși cu căruțele direct până la stația marfară.

³¹ ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 28-29.

³² *Ibidem*, f. 25.

7.	Strășeni	Strășeni	11	Răvaca
8.	Chișinău	Răvaca	11	Răvaca

De la stația intermediară până la stația marfară, pentru paza familiilor arestate, în fiecare vagon, erau repartizate câte cinci persoane înarmate³³.

Un specific al deportărilor din vara anului 1941 a constituit-o separarea capilor familiei de restul familiei. Separarea s-a produs pe parcursul zilei de 14 iunie, în stațiile mărfare, înainte ca trenurile să se pornească spre stația din Chișinău. Pe baza memoriilor supraviețuitorilor reconstituim evenimentele de atunci. Sub pretextul prezentării actelor, conform unei liste întocmite din timp, din fiecare vagon erau chemați capii familiilor. După coborau din vagoane imediat erau îmbrânciți în alte vagoane. În scurt timp, soțiile au început a se interesa de soarta soților. Atunci printre deportați era găsită o persoană vorbitoare de limbă română și rusă care, însoțită de un gardian, mergea din vagon în vagon și le spunea acestora că bărbații lor sunt duși înainte ca să pregătească cele necesare și că ei le vor întâmpina pe loc. În memoriile sale Eufrosinia Kersnovski menționează: „Iată ce trebuia să anunț când eram însoțită din vagon în vagon: Femeilor, acolo, unde veți ajunge nu aveți nicio condiție de trai. Bărbații se vor duce înainte, vor ajunge mai devreme și o să vă întâmpine pe loc”³⁴. Astfel, a avut loc separarea bărbaților de familii în județul Soroca.

Conform mărturiilor lui Eugen Livovschii, familia căruia a fost deportată și se afla la stația marfară din Bălți, „...în timpul separării bărbaților de familie la fiecare ușă a vagoanelor au venit gardieni, care au anunțat că cei ce vor fi chemați, să iasă fără bagaje pentru perfectarea documentelor. Cei chemați săreau jos și cuminti au format o coloană. Când coloana s-a îndepărtat de garnitură s-a schimbat garda. Gardienii noi aveau armament nou-nouț, iar fiecare al doilea ținea de curea câte un câine-lup dresat.

Coloana s-a deplasat ceva mai departe și s-a oprit la o rampă lungă. În partea stângă a coloanei, se afla o garnitură de vagoane de marfă obișnuită, fără ferestre, cu ușile deschise. Pe dreapta, erau niște depozite. La ordinul strident: „La stânga! În vagoane!” câinii au început să latre în cor și să-i muște pe cei osândiți, mânăndu-i în vagoanele de marfă. În două-trei minute vagoanele au fost închise”³⁵.

Arestaților aduși la stația marfară Cobălea li s-a comunicat doar, că bărbații voi călători separat de restul familiei și au fost separați³⁶.

După ce au fost separați capii familiilor de restul familiei, trenurile cu cei arestați au pornit spre gara Chișinău. Din Chișinău prin orașul Tiraspol capii

³³ *Ibidem*, f. 27.

³⁴ E. Kersnovskii, *Scoliko stoit...*, p. 135.

³⁵ Eugen Livovschii, *Trilogia exterminării în Calvarul deportărilor*, coord. N. Hadărcă, Chișinău, 2003, p. 69.

³⁶ *Soldănești. Calvarul deportărilor*, Coord. M. Nașu, Chișinău, Prut Internațional, 2012, p. 26.

famiiliilor au fost duși la munci forțate în GULAG, iar femeile și copiii spre locurile de deportare. Menționăm, că în toată perioada aflării celor arestați la stațiile marfare, din motive de securitate, nu au primit produse alimentare, doar noaptea li se dădea apă.

Toate proprietățile și averile familiilor deportate, după arestare au fost naționalizate.

La 16 iunie 1941 din gara Chișinău au pornit spre Est 32 de eșaloane cu 30 511 persoane³⁷.

Pentru a descrie condițiile în care au fost deportați la destinație, dar și vârsta celor pe care regimul sovietic i-a etichetat „elemente periculoase”, am analizat listele la care am avut acces ale persoanelor ce au fost transportate cu trenurile Bălți – stația Teajin, Chișinău – Novosibirsk și Soroca – Siberia.

Persoanele arestate au fost transportate în vagoane marfare, pe care era scris: „Plecați de bună voie” și/sau „Tren cu muncitori români care au fugit din România, de sub jugul boierilor ca să vină în raiul sovietic. Ieșiți-le cu flori!”³⁸

Trenul cu destinația Bălți – stația Teajin dispunea de 15 vagoane, în care au fost transportate 695 de persoane³⁹, ceea ce înseamnă că în fiecare vagon în mediu erau câte 46 persoane. Totodată, erau vagoane în care erau transportate și 51 de persoane⁴⁰. Condițiile insuportabile, temperaturile toride, lipsa de hrană, apă și-au spus cuvântul, în drum au decedat șapte persoane, inclusiv un copil de un an⁴¹ și o persoană de 80 de ani⁴². Trenul a ajuns la destinație la 28 iunie 1941.

În unul din trenurile cu destinația Chișinău – Novosibirsk, format din 28 de vagoane, au fost urcate 803 persoane, adică aproximativ cate 28 persoane în fiecare vagon. Oamenii erau îmbarcați fără a fi luat în calcul minimul necesar pentru existență, erau vagoane în care au fost transportate câte 50 de persoane⁴³ și erau vagoane cu șapte persoane⁴⁴.

Din județul Soroca în regiunea Siberia doar într-un tren au fost transportate 802 persoane⁴⁵, îmbarcate în 34 de vagoane. În mediul, în fiecare vagon erau câte 24 persoane, însă au fost cazuri când în vagoane au fost transportate și câte 45 de persoane⁴⁶. La destinație au ajuns la 1 iulie. Unul dintre supraviețuitorii deportărilor, care se afla în vagonul 33, E. Kersnovski în memoriile sale descrie starea de spirit și trăirile sale în perioada aflării în drum spre locul deportării.

³⁷ Calculat pe baza: Valeriu Pasat, *Trudnie stranutsi...*, p. 162-163.

³⁸ Viorica Olaru-Cemărtan, *Deportările din Basarabia, 1940-1941, 1944-1956*, Chișinău, Pontos, 2013, p. 85.

³⁹ Calculat pe baza: ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 1, f. 3-10.

⁴⁰ ANRM, *Ibidem*, f. 7.

⁴¹ *Ibidem*, f. 6.

⁴² *Ibidem*, f. 5.

⁴³ *Ibidem*, f. 21, 21 verso.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 39.

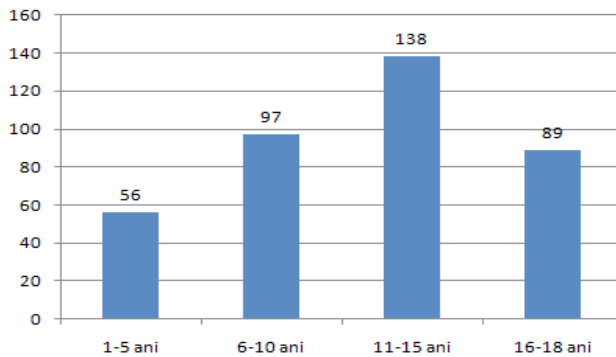
⁴⁵ Calculat pe baza: *Ibidem*, f. 113-145.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 136-137.

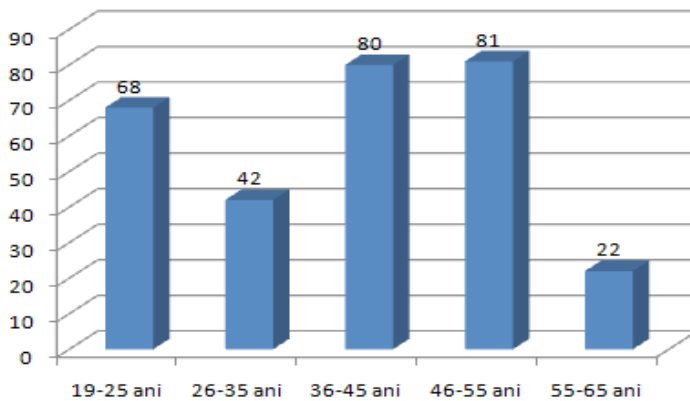
În aceeași ordine de idei concludente sunt mărturiile Silviei Petrușcu (n. 1925) din raionul Șoldănești, care se referă la condițiile în care au fost transportate spre locul de destinație, când și cu ce erau hrănite în perioada deplasării spre locul de deportare, precum și atitudinea gardienilor față de persoanele arestate.

Victime ale deportărilor staliniste au fost persoane de toate categoriile de vârstă. Făcând analiza vârstei celor ce au fost deportați din orașul Bălți, constatăm că 380 erau minori, 293 – persoane de vârstă activă și 11 pensionari⁴⁷. Delimitându-i pe ani, obținem următorul tablou:

Minori

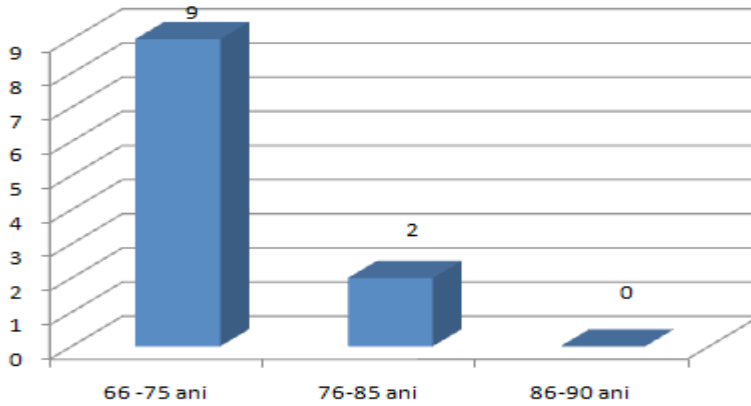

Persoane de vârstă activă

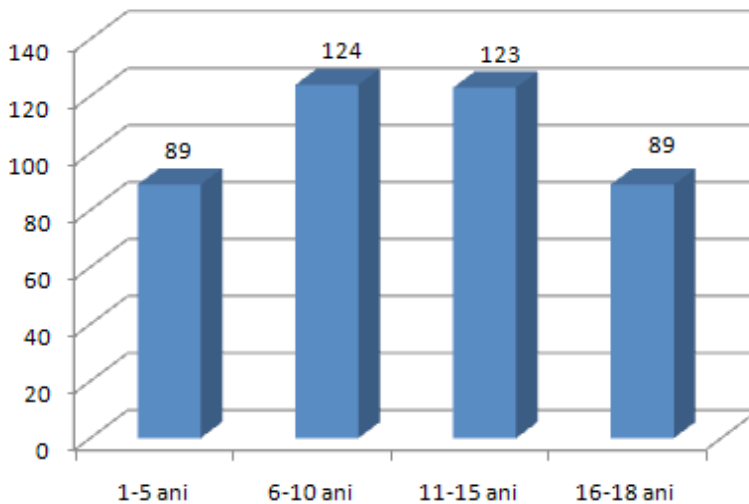
⁴⁷ Calculat pe baza: *Ibidem*, f. 3-10.

Pensionari

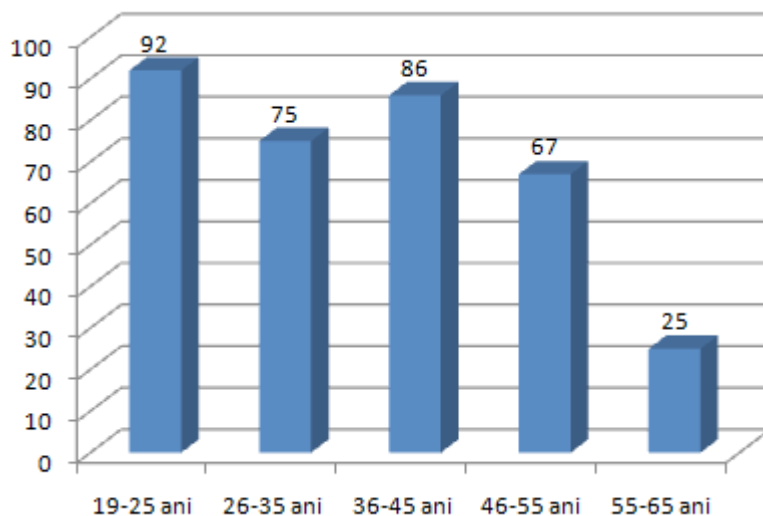
Din Chișinău în unul din trenuri au fost transportate spre Novosibirsk 803 persoane, inclusiv: 425 minori, 345 – persoane de vârstă activă și 25 de pensionari⁴⁸.

Minori

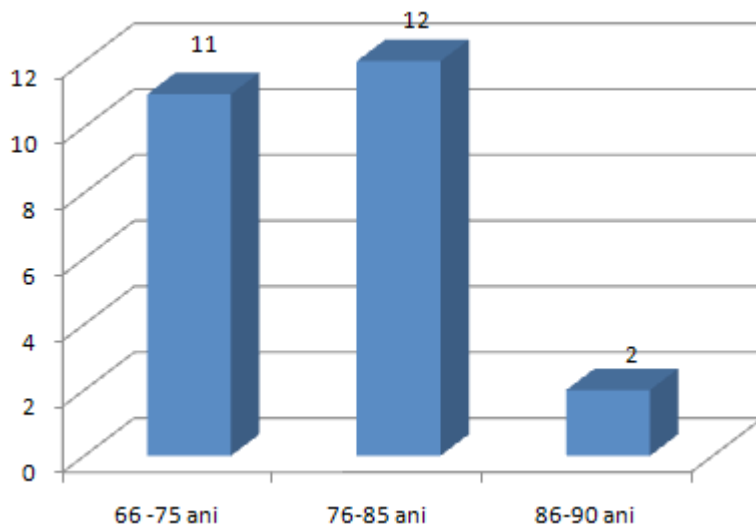

⁴⁸ Calculat pe baza: *Ibidem*, f. 12-39.

Persoane de vârstă activă

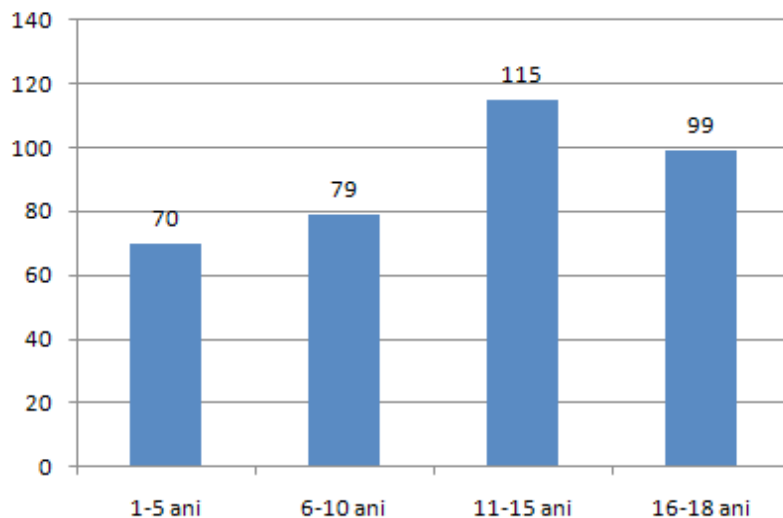
Pensionari

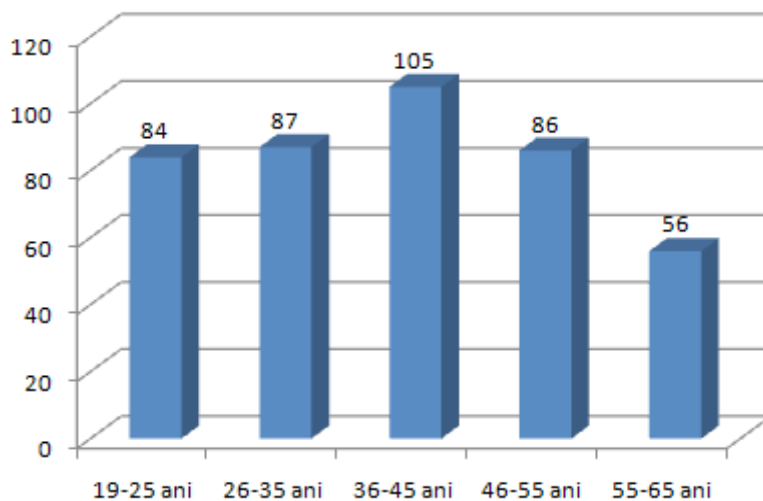
În ceea ce privește județul Soroca, spre Siberia doar într-un tren au fost transportate 803 persoane, inclusiv: 363 minori, 418 persoane de vârstă activă și 21 de pensionari⁴⁹.

⁴⁹ Calculat pe baza: *Ibidem*, f. 113-145.

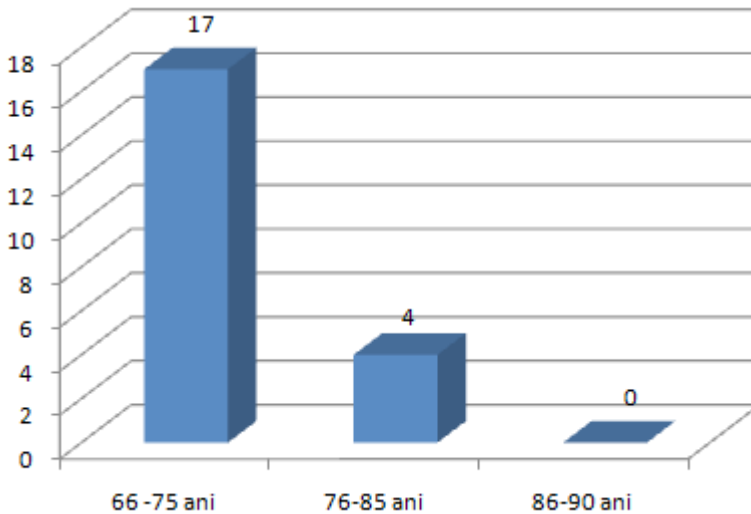
Minori

Persoane de vârstă activă

Pensionari

Informația prezentată denotă cert că pentru regimul sovietic vârsta celui bănuit de neloialitate sau căruia i s-au incriminat diferite acțiuni antisovietice nu a contat, nu au fost cruțați de deportare nici minorii, nici persoanele în etate. Scopul era să înlăture din viața publică persoanele „suspecte” și, totodată, să profite de munca gratuită sau apreciată la un preț simbolic în locurile de deportare.

Ponderea mare a minorilor din totalul celor deportați este evidentă. Tocmai acest fapt a determinat autoritățile sovietice să recurgă la politici de școlarizare a copiilor deportaților. Fiind conștienți că au fost deportați preponderent intelectualii și oamenii avuți, iar aceste categorii sunt dispuse să investească în instruirea copiilor, după încheierea celui de al Doilea Război Mondial statul sovietic a monitorizat și acest aspect⁵⁰.

La 14 iunie 1941 au fost separați de familie bărbații cărora regimul de ocupație le-a incriminat încălcarea legislației sovietice. Restul membrilor familiei a celui declarat vinovat, fie minori, fie cei care au atins vârsta majoratului sau tații acestora - au fost supuși deportării împreună cu ceilalți membri ai familiei. În cazul în care persoana de gen masculin era declarată vinovată, indiferent de vârstă, starea sănătății, era internată în lagărele din Kozelișciansk sau Putivlisk la munci forțate.

În aceeași zi trenurile cu bărbați au ajuns la Tiraspol. În unul din trenurile ajunse la Tiraspol la 14 iunie 1941 erau 367 bărbați. Analizând etatea acestora, constatăm că cei arestați erau de toate vârstele: de la 19 până la 85 de ani⁵¹.

⁵⁰ La acest subiect vom reveni.

⁵¹ Calculat pe baza: ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 1, f. 97-109.

Vârsta arestatului	Numărul arestațiilor
19-25 ani	8
26-35 ani	41
36-45 ani	100
46-55 ani	110
56-65 ani	72
66-75 ani	29
76-85 ani	2

Condițiile în care au fost transportați spre destinație sunt redade concludent în memoriile lui Ion Costanda din Cahul, care la momentul deportării avea 20 de ani. „La Tighina bărbații au fost despărțiți de femei și urcați într-un alt eșalon. Eram așa de mulți, încât nu mai încăpeam nici în picioare. După 22 iunie, dincolo de Kiev, eșaloanele au fost bombardate de nemți. Ne-au dus în GULAG, în Ural. Pe la Sverdlovsk ne-au dat pește sărat și trei căldări de apă la vagon. Până în lagăr au murit 40% dintre bărbați”⁵². Același gând îl dezvăluie și Elena Mămăligă din satul Ciuciuleni, raionul Strășeni, care redă amintirile tatălui: „Bărbații deportați stăteau în vagon ca chibriturile în cutie și erau hrăniți cu pește sărat, iar apă nu le dădeau. Milițienii deschideau din când în când ușa vagonului, le arătau o sticlă cu apă și lăseau lichidul să curgă din sticlă...o vărsau pe jos în fața lor...și râdeau... Tata a ajuns în Siberia bolnav de distrofie...”⁵³

Toate acestea denotă, că pregătirea operației de strămutare a familiilor vizate s-a început din primele luni de la ocupația Basarabiei, dovadă în acest sens o constituie *Instrucțiunile* repetate eliberate cu girul *strict secret*, care aveau un caracter organizatoric.

În Basarabia, în noaptea de joi spre vineri, 12 spre 13 iunie 1941, au fost arestate și deportate, fără a fi judecate, familiile considerate suspecte pentru autoritățile sovietice. În momentul arestării nu s-a ținut cont nici de vârsta, nici de starea de sănătate a celui suspectat.

Specific deportărilor din 1941 este faptul că capii familiilor au fost separați de ceilalți membri ai familiei. Persoanele arestate au fost urcate în vagoane de marfă și transportate spre locul de detenție. Condițiile în care au fost transportați capii familiilor în GULAG, iar restul membrilor familiei spre locul deportării au fost inumane, din care cauză nu puțini au decedat în drum.

În presă, la radio nu s-a pomenit niciun cuvânt despre acest eveniment. Rudelor nu li s-a comunicat nimic despre soarta apropiaților. Nicio instituție din RSSM nu oferea informații și nu acorda ajutor celor rămași la baștină.

⁵² *Accente*, 2007, 29 iunie.

⁵³ *Jurnal de Chișinău*, 2010, 11 iunie.

ANEXE

Anexa nr. 1

NKVD RSSM Urgent
Strict secret
 Tuturor șefilor secțiilor județene și raionale
 a NKVD din RSSM

Telegramă poștală⁵⁴

Conform directivei noastre din 11 noiembrie 1940 Nr. 29032, se propunea de a lua la evidență toate elementele antisovietice, adică: foști moșieri, fabricanți, marii funcționari de stat, polițiști și jandarmi, marii comercianți, agenții siguranței, militarii albgardiști, conducătorii partidelor politice antisovietice, prostituatele (toate care și după instaurarea puterii sovietice nu aduc folos societății). Până în prezent o parte dintre secțiile județene nu doar că nu au executat indicațiile directivei, dar nici nu au monitorizat mersul executării acesteia de către secțiile raionale.

Propun ca imediat să se purceadă la întocmirea dosarelor personale pentru contingentul vizat. Acestea trebuie să conțină:

1. Ancheta întocmită conform directivei Nr. 29032 din 11 noiembrie 1940.
2. Pentru foștii moșieri, chiaburi – certificate de la sovietul sătesc.
3. Pentru fabricanți, marii comercianți – certificate de la direcțiile financiare sau procesele verbale ale interogatoriilor martorilor.
4. Pentru funcționarii de stat de rang înalt, polițiști și jandarmi – certificate eliberate de sovietele orășenești sau sovietele sătești, de asemenea se recomandă să se facă copii pe baza materialelor ce se păstrează în arhivă.
5. Pentru agenții siguranței – copii din dosarul de arhivă.
6. Pentru albgardiști – dosarele interogatoriilor martorilor.
7. În ceea ce privește membrii partidelor antisovietice vă bazați pe propria documentare.
8. Pentru prostituate – procesele verbale ale martorilor care confirmă că acestea practică prostituția și la moment.

Luând în considerație că pașaportizarea s-a sfârșit și multe persoane care cad sub incidența directivei s-au retras din zona de frontieră și orașe în județele și raioanele RSSM – este necesar de a găsi, lua la evidență și întocmi dosare personale.

Referitor la listele noilor persoane depistate, expediați-le la NKVD. De asemenea, expediați listele angajaților NKVD care nu au executat directiva.

⁵⁴ ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 1-2.

În ceea ce privește specialiștii care cad sub incidența directivei: profesori, scriitori, pictori, medici, ingineri, agronomi, artiști etc. – aceste grupe să fie evidențiate și însoțite de avize individuale referitoare la necesitatea expulzării.

Toată această muncă să fie realizată cât mai urgent și în condiții de conspirație maximă, astfel încât să nu fie cunoscută de nimeni. Listele să mi le expediați nu mai târziu de 25 ianuarie 1941.

Vă preîntâmpin că în caz de neexecutare în timp util a acestei directive cei ce se vor face vinovați vor fi pedepsiți disciplinar.

Nr. 123

17 ianuarie 1941

Or. Chișinău

Comisarul adjunct al Afacerilor Interne al RSSM, locotenentul major al Securității de Stat /**Mordoveț**/

Confirm

Șeful secretariatului NKVD din RSSM locotenent inferior al Securității de Stat /**Zakrevski**/

Anexa nr. 2

Strict secret

**Din Instrucțiunea⁵⁵
lucrătorilor NKGB din raioanele RSSM
referitoare la instrumentarea dosarelor elementelor antisovietice...⁵⁶**

2. Pentru instrumentarea dosarului este necesar de avut:

1. Anchetă.
2. De anchetat trei-patru martori, dacă dosarul va conține informații despre membrii partidelor antisovietice de anchetat foști membri de partid.
3. După posibilitate de adunat cât mai multe documente care confirmă activitatea antisovietică din trecut și prezent.
4. De avut certificate oficiale eliberate de sovietul sătesc, comitetele executive orășenești și raionale care ar confirma apartenența și poziția socială a persoanelor respective, naționalizarea gospodăriilor, proprietăților, caselor, magazinelor etc.
5. Extrase din dosarul de arhivă.
6. De anexat materialele agenților care caracterizează persoanele vizate.
7. De avut certificate referitoare la componența familiilor (doar la persoanele care se află la întreținerea cuiva).
8. Adresa exactă.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 14-15.

⁵⁶ Se indică categoriile de cetățeni cărora li se vor instrumenta dosare.

Dosarul trebuie întocmit citeț, materialele adunate să fie analizate personal de șeful secției județene a NKGB, după care va fi întocmit un certificat (memorandum) și trimis la NKGB din RSSM.

Anchetarea și adunarea actelor urmează să se facă cât se poate de precaut, astfel încât nimic să nu dea de bănuț.

Comisarul Poporului al Securității de Stat al RSSM
Maiorul Securității de Stat /**Sazikin**/.

Anexa nr. 3

Șefilor organizațiilor județene a NKGB⁵⁷

Conform directivei comisarului adjunct al NKGB-lui din URSS tov. Kabulov, este necesar să-i identificați cât mai urgent pe toți cei care în conformitate cu decizia Guvernului urmau să fie evacuați în afara RSSM, dar care din anumite considerente au rămas nestrămutați și locuiesc în raionul Dumneavoastră, în măsura identificării, luați-i sub urmărire.

Dosarele celor care nu au fost evacuați Vă vor fi transmise suplimentar, termenul strămutării o să vi se comunice suplimentar.

18 iunie 1941

Nr. 25152075

Or. Orhei

Șeful NKGB-ului din Orhei,

locotenentul major al Securității de Stat

/Goldenberg/

Împuternicitul special al Secției Județene

a NKGB, sublocotenent al Securității

de Stat

/Aksionov/

Anexa nr. 4

Procesul verbal nr. 19 al ședinței închise a organizației raionale PC(b) din Ocnița⁵⁸

Prezenți membrii comitetului raional: Saenko, Politilin, Razmetailo, Mișcenko

Reprezentantul comitetului județean: Stronă

⁵⁷ ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 249.

⁵⁸ AOSPRM, F. 233, inv. 1, dos, 27, f. 1.

S-a discutat: Cu privire la desfășurarea operației și aprobarea planului de acțiune a activului de partid și comsomolist în timpul operației de înlăturare a elementelor periculoase din raion (raportor Saenko).

S-a decis:

1. De aprobat planul propus de distribuire a activului de partid și comsomolist pe sate în timpul desfășurării operației de înlăturare a elementelor dușmănoase.
2. De a-l împuternici pe secretarul comitetului raional al PC(b)M Saenko să convoace și să desfășoare o ședință organizatorică cu activul desemnat.
3. La 12 iunie nu mai târziu de ora 20.00 de mobilizat transport auto: mașini nu mai puțin de șase, 61 de căruțe pentru deservirea trupelor operative. Responsabil de asigurarea cu transport este Bureak și secretarul Consiliului Raional al PC(b)M Rozmeitailo.
4. De propus tuturor secretarilor organizațiilor primare ca împreună cu conducătorii gospodăriilor agricole să asigure în toate instituțiile și întreprinderile persoane responsabile care să stea deserviciu în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941.
5. Persoanele mobilizate din sate să fie convocate la 12 iunie 1941 nu mai târziu de ora 20.00.

Secretarul Consiliului Raional al PC(b)M

/Saenko/

Anexa nr. 5

De restituit CR al PC(b)M

Strict secret

Aprobat la ședința CR al PC(b)M

din 12 iunie 1941

**Planul
repartizării activului de partid și comsomolist
din raionul Ocnîța în timpul desfășurării operației
de ridicare a elementelor dușmănoase⁵⁹**

1. În satul Ruseni – Beleakov, Hudeakov, Ejov, Obineakov, Crudu, Ciurkolai
2. În satul Goleni – Jidkov și Ciub
3. În satul Paladea – Turilkin și Kirin
4. În satul Rujnița – Radionov și Levcenko
5. În satul Bârlădeni – Reaboi
6. În satul Grinăuți-Raia – Vorobiov, Vahmenin și Grigoriev

⁵⁹ *Ibidem*, f. 2-3.

7. În satul Grinăuți-Moldova – Amelin și Sanalatin
8. În Tehnicum – Semiașkin și Goluboșvili
9. În satul Mihălășeni – Mihcenko, Dragomirov, Prodonov, Ostroverh, Politikin și Vîhodeț
10. În satul Hădărăuți – Novoselițev, Artiușkin, Tkaciuk, Mazur, Tarasov, Nișcic
11. În satul Clocușna – Savciuk, Buț, Zabolotnii
12. În satul Ocnîța – Kozlovskii, Kacianov, Hitrikov, Godelevskii, Șurhaev, Zimin, Spotîkailo, Jivițkii
13. În orașelul Ocnîța – Kovîjnii, Brinza, Pancenko, Țisa, Kiseliiov, Makarov, Akimov, Kargalițev, Bîkov, Konotapov
14. În satul Bârnova – Gargulev, Malișakov, Zagorodnii, Demin, Lesnîh, Ghetimanțev, Vahnicev
15. În satul Lipnic – Koroliiov, Pivnenko, Vorotîleak, Kovalenko
16. În satul Dângeni – Rozmetailo, Voloșcenko, Parșak, Scotelinic, Ladîjenskii
La nodul de cale ferată a orașelului Ocnîța:
 1. Moiseev, 2. Martînciuk-Martîșevskii, 3. Brajnikov, 4. Zaritovskii, 5. Ivașcenko, 6. Sideliko, 7. Bondarenko, 8. Dragunov, 9. Hopkov, 10. Krapivnii, 11. Stepanov, 12. Zabolokin, 13. Ustinov, 14. Nefedov, 15. Pocinkin, 16. Kolomeeț, 17. Baramicenکو, 18. Șevțov, 19. Alioșin, 20. Metrovelli, 21. Costin, 22. Oranskii, 23. Vihrev, 24. Martîncenko, 25. Rudenko, 26. Legkov, 27. Kacianov, 28. Grigoriev, 29. Kovaliov, 30. Monastîrskii, 31. Denekin, 32. Șulijenکو, 33. Volkotrubov, 34. Peterin, 35. Țarev, 36. Azarov, 37. Garnișev, 38. Levciuk.

Secretarul CR PC(b)M

/Saenko/

Anexa nr. 5

„Grupurile operative” ce au activat în raionul Susleni

1. [...]
2. Tkaci, Radcenکو, Varvara, Oprinenکو;
3. Todâca, Diacov, Orlov;
4. Praciuk, Belous, Duhlei;
5. Grițenko, Purcic, Zelenciuk;
6. Lopusanskii, Makarov;
7. Sedașev, Vîhodțev;
8. Burlaka, Ponomarenکو, Marcov;
9. Pola, Dremov, Burdilo;
10. Bondari, Domanskii, Sotnikov,
11. Mazîkin, Timcenکو, Frunze, Zincenko;

12. Kotlear, Norein, Pridiknam;
13. Zaborik, Solodovnik;
14. Kuksik, Kostiukov;
15. Șevțov, Skakun;
16. Gorobeț, Pastuhov;
17. *Numele lipsesc*⁶⁰.

Anexa nr. 7

**Starea de spirit și condițiile în care au fost deportate
persoanele în vagonul 33 din trenul Soroca-Siberia
(Pe baza mărturiilor deportatei Eufrosinia Kersnovski)**

„În fața ochilor îmi apare șirul unor oameni foarte diferiți: Zeilik, un băiat care a reușit să ia cu dânsul doar oala de noapte, bătrânica din Vădeni care a luat doar un ghiveci cu o mușcată înflorită și o lampă aprinsă, un bătrân evreu care sângera din cauza hemoroizilor, o femeie gravidă în ultima perioadă a sarcinii cu o duzină de copii semidezbrăcați și fără a avea vreo haină cu dânsa. Dar cele două fete cu patefonul?...⁶¹

Vagonul nostru era penultimul, ultimul era cel deserviciu... În vagon noi eram 40 de persoane și eu nu i-am reținut pe toți. Iată cei pe care din anumite considerente i-am reținut. Din câte cunosc niciunul nu a revenit în Soroca.

1. Meier Barzak, proprietarul unui magazin de încălțăminte, avea vreo 50 de ani. Gras, puhab, vlăguit. Era însoțit de familie: soție, o evreică și mai puhabă, bolnavă de diabet și copiii: Leva de 14 ani și Beila de opt ani. Și mama de 92 de ani.
2. Daniil Barzak, fratele mai mic al lui Meier, proprietarul unui tractir, împreună cu frumoasa lui soție și un fiu de șase ani.
3. Zeilik, un băiat, proprietarul unui butic de dulciuri.
4. Un cuplu de evrei (negustori), cu un băiat isteț de vreo șase-șapte ani, foarte agitat, care permanent se interesa dacă va întâlni în taiga vreun tigr? Aici se termină lista reprezentanților negustoriei orașenești. Acum negustorii rurali.
5. O bătrână cicălitoare – moldoveancă, împreună cu feciorul negustor (bărbatul a fost luat).
6. O tânără frumoasă care s-a căsătorit cu un negustor bogat, care a fost luat; împreună cu fiul de șase ani. Ea nu-și putea ierta că s-a căsătorit, mizând pe moștenire, dar a ajuns a fi deportată!

Din rândul micilor funcționari, i-am reținut pe următorii:

⁶⁰ Mai detaliat vezi: ANRM, F. 3397, inv. 1, dos. 2, f. 264-266.

⁶¹ Eufrosinia Kersnovskii, *Skoliko stoit celovek*, Moskva, ROSSPEN, 2006, p. 133.

7. Țuiu-mâncăciosul și veselul, împreună cu simpatica lui soție și două fiice de opt și 12 ani, drăguțe și bine educate.
 8. Ana Mihailovna Muntean, împreună cu fiul – studentul Lotari Gherșeliman. Învățătoare. Aceștia erau cei mai simpatici și cultivați oameni.
 9. Slonovskaia – învățătoare la școala primară, împreună cu fiul Mina, student.
 10. Verișoara lui Lotari, împreună cu mama. Pe tata, învățător, l-au luat. O fată foarte bună – absolventă. Tot drumul a fost bolnavă.
 11. O moldoveancă cu doi feciori și o fiică. Soțul i-a fost luat. Crescători de oi. Ea atât de mult s-a buimăcit că a luat cu sine... un ghiveci cu o mușcată înflorită, iar fiica – o lampă aprinsă.
 12. Un tânăr moldovean împreună cu mama (Pe tata l-au luat).
 13. Elena Lupușor (Pe preot l-au luat).
- Erau și reprezentanți ai profesiilor mai puțin respectate ”libere”.
14. Două prostituate tinere din Soroca. Prostituate care se comportau decent. Surori.
 15. O prostituată din Bălți. Indecentă. În scurt timp s-a transferat în vagonul de serviciu ”deriticătoare”.
 16. Crâștaliuc, o prostituată de marcă, întreținută de Ivancenکو, coproprietarul unei mori, dar care s-a alcoolizat și a degradat⁶².

Anexa nr. 8

**Condițiile în care erau transportați spre locul de deportare cei
din raionul Șoldănești
(În baza mărturiilor deportatei Silviei Petrușcu)**

„În vagon eram nouă familii: nouă mame și 21 de copii până la 16 ani. Într-un vagon se afla soția directorului de școală din Cârpești cu doi copii și soția primarului din Ștefănești cu un băiat. Din satul nostru erau șapte familii: Petrușcu, Varzari, Surugiu, Ursachi, Popescu, Goldștein, Barbăroș. Vagonul era amenajat cu paturi din scânduri cam la 51 cm de la podea, pentru dormit și șezut, drept latrină servind o țeavă, peste care am atârnat un cearșaf. Acestea erau condițiile de călătorie...

Vagonul avea patru ferestre, ușa fiind zăvorâtă. Când se oprea trenul, eram păziți de santinelele din ambele părți ale vagonului. Trenul avea 30 de vagoane. Încuiați, speriați ca vai de noi, oare am mai putut evada?...

La asfințitul soarelui am trecut Nistrul. Era un bocet și o jale în vagoane de neînchipuit. Mamele plângeau pentru că nu înțelegeau de ce au fost luate de

⁶² *Ibidem*, p. 136-137.

acasă. Unde-s bărbații lor? Ce vor face cu copiii? Copiii plângeau pentru că erau speriați. Plângeam cu toții pentru că plecam pe un drum necunoscut...

În fiecare dimineață, ajungând în vreo gară, câte doi din fiecare vagon, mergeam cu santinelele după apă fierbinte, așa-zisul „ceai”. La amiază ne dădeau o căldare de supă, o jumătate de căldare de terci și câteva pâini, pe care nimeni nu le putea mânca, le aruncam pe geamul vagonului, când vedeam mai mulți copii lângă calea ferată...

Odată ce ajunsesem pe pământul Siberiei, nu vedeam drumul înapoi. Căile ferate erau ocupate cu eșaloane încărcate cu armament și soldați care plecau pe front.

Câte două-trei zile stăteam încuiați și păziți de soldați. Apa ce ni se dădea era insuficientă și, atunci când ploua, strângeam picături de pe streășina vagonului. Copiii mici plângeau de căldură și sete. Din vagonul nostru nu a murit nimeni, dar au fost înregistrate mai multe cazuri de deces. Răposații erau lăsați în gările pe unde ne opream...

În timpul călătoriei am întâlnit mai multe vagoane de moldoveni, numai femei și copii, dar nici ele nu știau nimic despre soții lor.

Peste 18 zile am ajuns la Novosibirsk. Am stat în vagoane încuiați o săptămână. Între timp au murit câțiva bătrâni și copii. Nimeni nu știe unde le putrezesc oasele... Peste o săptămână ne-au îmbarcat pe un vapor mare, în sala destinată pentru marfă și bagaje. Unii dintre noi am fost înghesuiți în șlepuri...”⁶³

Summary

Deportations have been one of the forms of political repression implemented by the Soviet authorities in the occupied territories. The deportations of June 1941 dealt Political Bureau of the CC of the CP(b) of the Soviet Union, and the structures were clever NKGB - based logistics mechanism deportation.

The main purpose of this action constituted him removing major anti-Soviet elements that a possible war could fight against the USSR.

Actions to remove anti-Soviet elements were carried out simultaneously in all territories annexed to the USSR as a result of secret additional protocol of the Molotov-Ribbentrop Pact signed on August 23, 1939: Baltic republics, Bessarabia and Northern Bukovina.

By the author of that study puts order to create a true picture of the deportations from June 1941 to elucidate how the organization and conduct of the deportations, to follow the fate of the deportees and their children, along with how to integrate them into societate to return to the MSSR.

In developing the material presented, we relied on a set of original documents in ANRM and AOSPRM, and also some testimonies of survivors who have completed

⁶³ *Șoldănești. Calvarul deportărilor*. Coord. M. Nașu, Chișinău, Prut Internațional, 2012, pag. 26-28.

the picture. Part I of the study addresses the deportations during the preparation, transporting deportees to the place of destination and men in GULAG.

Preparation of resettlement operation of these families began in the first months of the occupation of Bessarabia, proof of this is the repeated instructions issued with the endorsement top secret that organizational character.

In Bessarabia, the night of Thursday to Friday, December to June 13, 1941, without trial, were arrested and deported families of those who were suspects.

Specific deportations in 1941 that men were separated from other family members. Conditions in which they were transported to the place of deportation were terrible, the reason many have died on the way.

Neither the press nor the radio did not mention a word about the event. Relatives were not communicated anything about the fate of relatives. Any institution of MSSR not provide any information and does not grant any relief to those remaining .